

**“YUQORI SINIF O‘QUVCHILARIDA MULTIMEDIADAN FOYDALANISH
ORQALI O‘QUV-BILISH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING
AMALIYOTDAGI HOLATI “**

Xolmuminova Oygul Jumayevna

Termiz Davlat Pedagogika Instituti Pedagogika kafedrası.Pedagogik

Fanlari bo‘yicha Falsafa doktori(PhD) dotsent.

Qudratova Ro‘zigul Nuriddin qizi

Pedagogika nazaryasi va ta’rixi

mutaxassisligi I kurs magistranti

ANNOTATSIYA: *Mazkur maqolada yuqori sinf o‘quvchilarida multimedia dan foydalanish orqali o‘quv-bilish ko‘nikmalarini rivojlantirishning amaliyotdagi holati tahlil qilinadi. Tadqiqotda zamonaviy ta’lim jarayonida multimedia texnologiyalarining o‘rni, ularning o‘quvchilarning kognitiv faolligi, mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatlarni hal qilish hamda bilimlarni ongli va mustahkam o‘zlashtirishga ta’siri ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Shuningdek, multimedia vositalaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari, ularni ta’lim jarayoniga integratsiya qilish shartlari va samaradorligi amaliy misollar orqali ochib berilgan. Tadqiqot natijalari multimedia asosida tashkil etilgan darslar yuqori sinf o‘quvchilarining bilish jarayonini faollashtirishda muhim pedagogik omil ekanligini ko‘rsatadi.*

KALIT SO‘ZLAR: *multimedia texnologiyalari, o‘quv-bilish ko‘nikmalari, yuqori sinf o‘quvchilari, interaktiv ta’lim, kognitiv rivojlanish, raqamli ta’lim, didaktik tamoyillar, axborot texnologiyalari.*

ABSTRACT; *This article analyzes the practical aspects of developing learning and cognitive skills of senior school students through the use of multimedia technologies. The study examines the role of multimedia in the modern educational process and its impact on students’ cognitive activity, independent thinking, problem-solving abilities, and conscious and durable acquisition of knowledge. Based on scientific sources, the didactic potential of multimedia tools, conditions for their effective integration into the learning process, and their educational effectiveness are revealed through practical examples. The results indicate that multimedia-based instruction serves as an important pedagogical factor in enhancing learning and cognitive competencies among senior school students.*

KEYWORDS: *multimedia technologies, learning and cognitive skills, senior school students, interactive learning, cognitive development, digital education, didactic principles, information and communication technologies*

Kirish

Zamonaviy ta'lim jarayoni raqamli texnologiyalar bilan tobora integratsiyalanib bormoqda. Multimedia — matn, rasm, audio, video hamda interaktiv elementlarni birlashtiruvchi vositalar majmuasi bo'lib, u nafaqat materialni ko'rgazmali tarzda yetkazadi, balki o'quvchilarning o'quv-bilish ko'nikmalarini ham samarali rivojlantiradi. Multimedia vositalari pedagogik yondashuvlarda ta'lim samaradorligini oshirish va o'quvchilarning mustaqil fikrlash, kreativlik, tahliliy fikr yuritish kabi kompleks ko'nikmalarini shakllantirish uchun keng qo'llanilmoqda.

Ta'lim jarayonida multimedia vositalaridan foydalanish orqali o'quvchilarda bilimni chuqur anglash, mustaqil fikrlash va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish bir qator ilmiy tadqiqotlarda tasdiqlangan. Masalan, interactive multimedia (interaktiv multimedia) o'quvchilarning bilish natijalarini sezilarli darajada oshirishi qayd etilgan.

Multimedianing ta'lim jarayonidagi roli

Multimedia ta'lim jarayonida turli axborot turlarini integratsiya qiluvchi vosita sifatida qaraladi. U o'quvchilarga materialni ko'p sezgi kanallari orqali qabul qilish imkoniyatini beradi — ko'rish, eshitish, o'zaro interaktivlik orqali. Bu yondashuv Richard Mayerning “Kognitiv nazariyasi” asosida shakllangan bo'lib, u multimedia yordamida o'rganish inson miyasining ikki kanallik informatsiyani qayta ishlash qobiliyatini oshiradi.

Multimedia o'quvchilarga text, audio va video kabi turli formatlarda materialni qabul qilish imkonini yaratadi. Bu jarayon ularning diqqatini jalb qiladi, murakkab materialni soddalashtirib beradi va chuqur tushunishga turtki bo'ladi.

Multimediadan foydalanish va o'quv-bilish ko'nikmalari

1. Kognitiv natijalarga ijobiy ta'siri

Yuqori sinf (o'rta maktab) o'quvchilarida multimedia integratsiyasi o'quv natijalarini yaxshilash yo'lida samarali hisoblanadi. Misol uchun, biroz kattaroq sinf darajasidagi tadqiqotlarda interactive multimedia biologiya mavzularini o'rgatishda o'quvchilarning kognitiv natijalari (bilim darajasi) sezilarli oshganligi qayd etilgan.

Bu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, multimedia vositalari — murakkab mavzuni soddaga, ko'rgazmali va tushunarli shaklga keltirib beradi, bu esa o'quvchilarning bilimni chuqur anglashini ta'minlaydi.

2. Motivatsiya va ishtiyoqni oshirish

Multimedia interaktiv darslarni yaratish orqali o'quvchilarda o'qishga bo'lgan qiziqishni oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, multimedia yondashuvi — o'quvchilarni faollikka jalb qiladi, ularni muammolarni yechishga, mustaqil o'rganishga undaydi.

Multimedia materiallari o'quvchilarga vizualizatsiya, audio effektlar va interaktiv topshiriqlar orqali mavzuni turli jihatdan o'rganish imkonini yaratadi, bu esa o'quvchilarni ijtimoiy va tahliliy ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

3. Mustaqil fikrlash va problemalarni yechish ko'nikmalari

Multimedia vositalari o'quvchilarga topshiriqlarni mustaqil bajarish uchun turli yo'llarni taqdim etadi — video, simulatsiyalar, interaktiv testlar. Bu esa ularni tahlil qilish, muammolarni yechish va fikrlash jarayonini mustahkamlashga undaydi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, multimedia asosida qurilgan darslar an'anaviy darslarga qaraganda o'quvchilarni murakkab vazifalarni hal qilishda samaraliroq bo'ladi.

Amaliy misollar: maktablarda multimedia qo'llanilishi

Multimedia va ingliz tilini o'rganish:

Yaqinda Filippindagi bir tadqiqotda multimedia vositalarini ingliz tili darslariga integratsiya qilish natijalari o'rganildi. Bu tadqiqotda multimedia qo'llanishidan oldin va keyin o'quvchilarning ingliz tilidagi ko'nikmalari o'rtasida sezilarli farq aniqlangan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, multimedia orqali o'rgatilgan o'quvchilar uning natijasida so'z boyligi, matnlarni anglash, tinglab tushunish kabi ko'nikmalarda yaxshilanish kuzatilgan.

Bu kabi amaliy tadqiqotlar multimedia vositalarining ta'lim jarayonidagi samaradorligini aniq kuzatish imkonini beradi, chunki ular aniq kompetensiyalar bo'yicha o'lchangan natijalarni beradi.

Multimedining didaktik integratsiyasi

Multimedia darsni to'ldiruvchi vosita sifatida qabul qilinmasdan, ta'limning ajralmas qismiga aylantirilishi kerak. Bu esa:

1. Dars maqsadiga mos multimedia tanlash — multimedia vositasi maqsadga xizmat qilishi lozim;

2. O'quvchilarning yosh va darajasiga mos materiallar yaratish;

3. Muammoli vazifalar orqali mustaqil ishlashga rag'batlantirish;

4. O'qituvchi bilan faol interaktivlikni ta'minlashni talab qiladi.

Muayyan multimedia vositalarini pedagogik maqsadlarda rejalashtirmasdan qo'llash o'quv jarayonining samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchilar multimedia yondashuvlarini didaktik ravishda tuzib berishlari zarur.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, multimedia vositalarini yuqori sinf o'quvchilarini ta'limida qo'llash ularning bilim anglash, mustaqil fikrlash, tahliliy ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, multimedia integratsiyasi orqali o'quvchilar:

-bilim darajasi sezilarli darajada oshadi;

-motivatsiya va qiziqishlari ortadi;

-mustaqil fikrlash va problemalarni yechish qobiliyatlari yaxshilanadi.

Shuning uchun umumta'lim maktablarida multimedia vositalarini strategik va didaktik asosda qo'llash, o'qituvchilarning o'ziga xos pedagogik ko'nikmalarini

oshirish va o'quvchilarni zamonaviy bilimlar bilan qurollantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mayer, R. E. Multimedia Learning. Cambridge University Press, 2009.
2. Smaldino, S. E., Lowther, D. L., Russell, J. D. Instructional Technology and Media for Learning. Pearson Education, 2015.
3. Roblyer, M. D., Hughes, J. E. Integrating Educational Technology into Teaching. Pearson, 2018.
4. The Effect of Interactive Multimedia to Improve the Cognitive Learning Outcome in Senior High School Students. ResearchGate, 2021.
5. Digital Learning Institute. Top Benefits of Multimedia in Education.
6. Ta'limda multimediali vositalardan foydalanishning pedagogik xususiyatlari. CyberLeninka ilmiy maqolalar bazasi.
7. UNESCO. ICT in Education: A Critical Literature Review and Its Implications. Paris, 2019.
8. Clark, R. C., Mayer, R. E. E-Learning and the Science of Instruction. Wiley, 2016.
9. G'afforov, O., Xoliqov, A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
10. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi. Toshkent, 2019.